

REPERE TEOLOGICE ÎN OPERA MONAHULUI NICOLAE DE LA ROHIA

Drcl. Răzvan Cătălin BENZAL

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București

Abstract

The topic of the article aims the fundamentals of Christian theology, spirituality and culture in Nicolae Steinhardt's work. Hereby are mentioned the Christian ideas, feelings and realities of happiness, faith, courage and liberty, which represent the core of the new way of life. Father Nicolae from Rohia is the living proof that as well as in hard times as in times of totalitarianism oppression, God can free the man with His love and energies making in this way to appear on crucified celestial heart the Sun of Resurrection. By his actions, Nicolae Steinhardt opens largely the windows of dialogue between theology and culture, between God and humanity, highlighting in a wonderful way the absolute necessary reference points that invite the man to step into the way of authentic spiritual experiences.

Keywords: Nicolae Steinhardt, spirituality, culture, happiness, faith.

1. Fericirea, un reper fundamental

Creștinismul, pătruns de iubirea și entuziasmul duhovnicesc, asumat și trăit într-un fel cu totul aparte de Părintele Nicolae, concordă, întâi de toate, cu fericirea, bucuria, veselia, exaltarea și sărbătoarea vieții celei noi și adevărate în Hristos, viață prin excelență viață, pe deplin îndumnezeită, mod autentic de ființare și de manifestare. Creștinismul sau „religia fericirii” este „cel mai formidabil happening [...], e dogmă, e mistică, e morală, e de toate, dar e, în special, un mod de a trăi și o soluție, și e rețeta de fericire. Mai că aș spune că e supraconectare, supra-LSD [...] și o versiune mai „tare” a unor cărți ca *Arta de a fi fericit*”. Creștinismul ortodox, *expresie a Dubului Care suflă unde și când vrea*, este, mai presus de orice, „fericirea în sine, amalgam de simțăminte, idei, senzații, stări nedefinite, nedivizibile, neanalizabile, fericire nespus mai puternică decât orice speculație, dovezi, teoretizare”¹.

---

¹ Nicolae Steinhardt, *Ispita lecturii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 14.

Personalitatea monahului de la Rohia reconfirmă faptul că Mântuitorul Iisus Hristos nu Se bucură Singur de Învierea Sa: „Bucurați-vă!» este cuvântul-șperaclu, cuvântul-cheie pentru înțelegerea corectă a Învierii². Domnul îi renaște, prin iubirea Sa îndumnezeitoare, în Duhul Sfânt, pe toți cei care aud glasul Lui și nu ezită să răspundă cu iubirea lor: „Îi datorez lui Hristos simțământul liberator, îmbătător, exaltant, transformator, nelimitat al fericirii – ascuțit ca o sabie cu două tăișuri – și luarea la cunoștință a faptului că «El poate face din tine o făptură nouă»³, ceea ce vădește, o dată în plus, că Ortodoxia și ortodoxul trăiesc „neconținut bucuria învierii”⁴.

Potopul Fericirii și al Învierii Mântuitorului Iisus Hristos copleșește orice suferință și durere, prezența Sa delicată și discretă în adâncul cel mai de taină al sufletului omenesc neîntrerupându-se niciodată: „El participă împreună cu noi la suferirea necazurilor și, tot în acest sens, se smerește împreună cu noi, îngropându-ne într-o chenoză, într-o noapte pe care o repetă în viața fiecăruia dintre noi» (Dumitru Stăniloae). Or, cum spunea Simone Weil, și ea evreică rou-rată de harul credinței în Hristos, creștinismul nu ne oferă un mijloc miraculos de a scăpa de suferință, ci ne pune la îndemână miraculosul mijloc de a o îndura. [...] Mai ales prin fericire ne putem înălța până la treptele cele mai de sus ale Scării. Durerea, de fapt, e «fața mai puțin nobilă a strădaniei». Ținta rămâne tot fericirea, pe care se cuvine să ne-o însușim, dincolo de nenorociri, necazuri și încercări. *Esența învățăturii creștine e această deprindere, această descoperire a fericirii*⁵.

Fericirea nu poate fi dezvoltată mecanic, nu poate decurge din simpla depunere autonomă a eforturilor umane creatoare, limitate la sfera materialului, deoarece, „întocmai ca harul, e dăruită fără îndeplinirea anumitor condiții, e stare acauzală, o surpriză, un dar ceresc, o izbucnire, o rază picată de sus. Cu tendința, ciudată, de a coborî de preferință în perimetrul locurilor de strădanie numite mănăstiri, deși mai științific ar fi câmpuri magnetice atrăgătoare de euforitoni”⁶.

² Ioan Pinte, *Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, p. 66.

³ Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Editura Mănăstirii Rohia, 2006, pp. 14-15.

⁴ Idem, *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 214.

⁵ Idem, *Dăruind...*, p. 14.

⁶ *Ibidem*, p. 297.

Fie și numai simplul cuget înălțat către Dumnezeu stârnește în sufletul Părintelui Nicolae valuri de bucurie: „Ori de câte ori mă gândesc la Dumnezeu, mă cuprinde veselia”⁷, o veselie a Duhului, curată și nepătimașă, specifică pruncilor din Împărăția Cerurilor, care se hrănesc neconținut cu dulceața bunătăților celor mai presus de fire. Mântuitorul Iisus Hristos „ne spune limpede că acolo nu pătrunzi dacă nu ești ca pruncii. Oare serioși sunt pruncii ori de o neastâmpărată veselie?”⁸.

Pentru orice creștin, contactul direct și nemijlocit cu Sfânta Treime, încă din această viață, reprezintă garanția și premisa absolut necesară accesului la Nunta Fiului de Împărat: „Ajungă-se deci o cât de scurtă clipă de contact cu Fericirea, cu Absolutul, cu Beatitudinea, cu Dumnezeu, dar să fie, să fi fost! Să nu ne găsească moartea cu mâinile absolut goale, ca pe unii care am făcut degeaba umbră pământului, care ne-am bătut joc de talantul, ori de jumătatea de talant, ori de sfertul de talant care ne-a fost hărăzit, adică încredințat”⁹. Pentru creștinul fericit sau omul care L-a întâlnit pe Mântuitorul Iisus Hristos, lumea întreagă, cu toate insatisfacțiile pe care le cauzează prin diversele tentații și presiuni, se transformă, devine cu totul alta, „bogată, nouă, îmbietoare, captivantă, euforică – exact ca pentru artist în clipele de inspirație. Lucrează doar aceeași putere: harul sfințitor”¹⁰ al Mângâietorului, Duhul Adevărului, Care preface orice suferință și durere în prilej de bucurie și desfătare dumnezeiască, făcând ca „perna” inimii să fie udată „cu dulcile lacrimi fierbinți ale fericirii”¹¹.

Închisoarea, loc al pătimirii și răstignirii personale, a alcătuit pentru monahul de la Rohia conținutul unei lecții de veritabil realism, care, prin Hristos, s-a transformat în nenumărate clipe de bucurie profundă și fericire covârșitoare: „În locul acesta aproape ireal de sinistru aveam să cunosc cele mai fericite zile din toată viața mea. Cât de absolut de fericit am putut fi în camera 34!”¹². Taina Sfântului Botez

⁷ Idem, *Jurnalul...*, p. 165.

⁸ *Ibidem*, p. 161.

⁹ Zaharia Steinhardt, *Monahul de la Rohia – N. Steinhardt răspunde la 365 întrebări*, Editura Humanitas, București, p. 107.

¹⁰ Nicolae Steinhardt, *Jurnalul...*, p. 333.

¹¹ *Ibidem*, p. 34.

¹² *Ibidem*, p. 31.

a constituit punctul de plecare în această minunată călătorie sau zbor liberator al fericirii hristice, cu tendințe de „extrapolare” și „expansiune” către ceilalți. Experiențele post-baptismale ale Părintelui Nicolae nu fac decât să ne întărească această convingere: „Nu te lasă grijile să dormi sau te deșteaptă din somn. Dar se întâmplă ca și de pe urma fericirii să te pomenești treaz în toiul nopții. Așa mi s-a întâmplat mult timp după ce am primit botezul. Doar din bucurie [...] deschideam brusc ochii, cuprins de o stare euforică, izvoditoare nu de adormire – ca la stupefiante – ci de veghe, de viață supra-intensă; de somn îmi ardea mie? de odihnă? de uitare? [...] Nu, de prea plin îmi venea să mă reped jos din pat ori de pe plici, să alerg, să strig de bucurie. Să-i zgâlțâi și pe ceilalți, să le spun cât sunt de fericit, să-i rog să-și dea seama ce comoară posedă cu toții, ce so-biță minunată, ce tranchilizant fără prescripție medicală”¹³.

Deși există „oameni pentru care fericirea este o eroare”¹⁴, după spusele lui Marcel Proust, și mulți dintre condamnați nu au reușit să găsească mijlocul de străpungere sau trecere prin zidurile celulelor către Lumina lumii, totuși, s-a dovedit, ca și în cazul lui Oscar Wilde, că „în închisoare, după o atare suferință „fericirea devine obligatorie”. Or, și Nicolae Steinhardt a cunoscut aceeași încercare, e drept din motive cu totul diferite, avuabile, în fond „nobile și sentimentale”. „Obligația fericirii” corespunde însă cu un har propriu, N. Steinhardt trăiește faptul estetic ca pe o sărbătoare pentru care se miră, se bucură, se entuziasmează, evitând însă retorismele despletite. Privită din punct de vedere moral, fericirea omului, pentru André Gide, „nu stă în libertate, ci în acceptarea unei datorii”¹⁵, iar marea teorie a fericirii în afara timpului, unde nu s-ar mai face distincția dureroasă dintre trecut, prezent și viitor, a lui Marcel Proust, „are legătură cu viața viitoare, cu împăcarea totală și definitivă, cu metafizica; mistica, deci, nu derivă nici pe departe din psihanaliză sau din subiec-tile în general tratate de Freud și discipolii lui”¹⁶.

Simțământul sau starea fericirii duhovnicești, efect al unirii mistice dintre om și Dumnezeu, reprezintă pentru noi toți pașaportul necesar intrării în locașurile cerești. Poate că atunci când fiecare

¹³ *Ibidem*, p. 208.

¹⁴ *Ibidem*, p. 280.

¹⁵ Idem, *Eu însumi și alți câțiva*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 101.

¹⁶ *Ibidem*, p. 73.

dintre noi vom trece la cele veșnice, nivelul barometrului fericirii personale își va spune cuvântul în fața Dumnezeului Bucuriei și al Învierii, căci „vămile văzduhului sunt numeroase. Aici pe pământ la vama care nu poate fi înșelată proba constă în starea de fericire”¹⁷.

2. Resorturile fericirii

2.1. Credința

Ca și în cazul Sfântului Apostol Petru, Mântuitorul Iisus Hristos a zidit pe piatra credinței, în adâncul inimii, Biserica sufletului Părintelui Nicolae, iar porțile iadului, ale închisorii comuniste, nu au biruit-o (Mt. 16, 18), ci, paradoxal, au întărit-o și au condus-o spre desăvârșire. Suferința s-a dovedit a fi, încă o dată, ușă deschisă către fericire și mântuire. Paradoxul suferinței și al fericirii, al răstignirii și al învierii a fost redat de cel pentru care teologia a echivalat cu viața, cu esența ce „prinde mai tare ca orice thriller”¹⁸, printr-una din maximele existențiale ale lui Léon Bloy: „O, Hristoase, care-i iubești pe cei ce Te răstignesc și răstignești pe cei ce Te iubesc”¹⁹. Binomul suferință-fericire a modelat și a configurat una dintre trăsăturile distinctive ale personalității monahului de la Rohia de-a lungul întregului său traiect duhovnicesc: capacitatea sau darul sesizării prezenței hristice, oricând, în orice condiții, pretutindeni, în toți și în toate. Privită cu ochii credinței, prezența Pantocratorului Hristos se permanentizează. Persoana Sa capătă contur în toți cei creați după chipul Său. Toate elementele creației dumnezeiești și omenești devin transparente în lumina harului Sfântului Duh, reflectând în fiecare clipă rezultatul minunat al lucrărilor Sfintei Treimi. Prin credință, care deschide către infinitatea Cuvântului, diversitatea extraordinară a lumii capătă sens, adunându-se într-o viziune unificatoare: „Această viziune nu vine dintr-o idee, ci din uimirea unui om care constată că totul – fiecare gest, lucru și întâmplare – se poate deschide către un sens, dacă e așezat în lumina credinței. Totul poate fi înțeles așa: un film de Antonini, o carte, o boală, o întâlnire. A crede în Dumnezeu

¹⁷ Idem, *Jurnalul...*, p. 349.

¹⁸ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1967-1983)*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 194.

¹⁹ Idem, *Dăruind...*, p. 215.

nu înseamnă a fi convins că lumea are un autor, ci că viața fiecăruia dintre noi stă sub un dialog cu o instanță așezată la alt nivel decât noi. Semnele acestui dialog se află în tine, chiar dacă tu nu le vezi. Cu toții suntem locuiți de Dumnezeu: Dumnezeu, în care spui că nu crezi, crede El în tine. Credința este acest simplu pas către întâlnirea cu Dumnezeul care crede în tine”²⁰.

Actul de credință, așa cum a fost el trăit de monahul de la Rohia, s-a manifestat în mod complex, prin „rugăciune, acte de dragoste față de aproapele (bunătate), muzică, stări inexplicabile de fericire (extaz), poezie”²¹. În același timp, a crede s-a identificat cu cea mai riscantă, nebunească, dar și mai frumoasă și fericită aventură, similară *emiterii unui cec fără acoperire, saltului unui trapezist fără plasă, pariului* lui Blaise Pascal, *actului nevinovat și gratuit* al lui Henri Bremond, *poeziei pure*: „A! Cât de departe căutăm fericirea. Cât de departe fugim după aventură și cum de ne stă la îndemână, la îndelăuntru”²². Taina credinței produce fantasticul în sufletul credincios, dar un fantastic al realului, care nu amăgește, nu iluzionează, nu schimbă formal sensul vieții, ci „ne dă bucurie pentru că ne pune brusc în acord cu ceea ce este real”²³ și face loc lui *cred, sărbătoresc* tocmai pentru că Hristos este Adevărul și Viața. Actul de credință presupune întotdeauna o legătură fericită, vie și dinamică a celui ce crede cu Cel Crezut. El se produce, în viziunea filozofului danez Sören Kierkegaard, „atunci când sufletul aflat în rugăciune nu pe sine orant se aude, ci pe Celălalt mărturisindu-i-se: da, nu te înșeli, da, Eu sunt, Eu Cel viu, Eu Care sunt, Cel Ce este, Care te cheamă. Vino după Mine. Iar sufletul răspunde fără a pregeta: Amin!”²⁴.

Această pecetluire dialogală a credinței depășește sterilitatea principială a legii și a literei, atât de familiară inimilor împietrite. Credința, „fie ea cât de nesofisticată, de telurică, de patriarhală, de puerilă, nu-i neguțătorie, nu-i deloc înregimentată dictonului *do ut des* ori echivalentului românesc: na-ți paraua, dă-mi sarmaua [...] e un lucru mai tainic”²⁵. Slujind cu acribie conceptelor și principiilor impersonale,

²⁰ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, coperta a IV-a.

²¹ Zaharia Sângeorzan, *Monahul de la Rohia...*, p. 136.

²² Nicolae Steinhardt, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 85.

²³ Idem, *Jurnalul...*, p. 19.

²⁴ Idem, *Dăruind...*, p. 45.

²⁵ Idem, *Ispita...*, p. 161.

îndepărtându-se de Dumnezeu Cel viu, al lui Avraam, Isaac și Iacov (Ieș. 2, 16), poporul lui Israel nu a mai putut să facă deosebirea între *a vedea* și *a crede*. Pus în fața Răstignirii Dumnezeului Întrupat, omul vechi a vrut să-L vadă pe Acesta coborându-se de pe Cruce, ca mai apoi să creadă în El, neînțelegând că adevărata credință se întemeiază pe libertate, o libertate care provine din iubirea dumnezeiască nemărginită, îndreptată către el: „Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară ci să aibă viața veșnică” (In 3, 16). Însă există o mare diferență între „a vedea” și „a crede”. A crede înseamnă tocmai a nu vedea, căci așa cum spune Sfântul Apostol Pavel, „nădejdea care se vede nu mai e nădejde. Cum ar nădăjdui cineva ceea ce vede?” (Rom. 8, 24), iar „credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor nevăzute” (Evr. 11, 1): „Un lucru pe care nu vrem să-l înțelegem, pe care nu-l înțelegeau nici contemporanii Domnului, cei ce așteptau venirea lui Mesia în slavă. Ce nu puteau înțelege ei, ce nu putem înțelege noi: că Dumnezeu, cum spune Kierkegaard, nu e un imens papagal roșu. Dacă în piață ar apărea dintr-o dată și din senin o uriașă pasăre violent colorată, de bună seamă că toată omenirea s-ar năpusti să vadă și ar pricepe că nu e lucru obișnuit. Credința și pocăința, în felul acesta, ar fi prea ușoare. [...] dacă Dumnezeu n-a coborât de pe cruce, pricina este că voia să-l convertească pe om nu prin constrângerea unui miracol exterior evident, ci prin libertatea de a crede și dându-i prilejul de a-și manifesta îndrăzneala”²⁶.

Și între credință și încredere există o oarecare diferență, reflectată în trecerea de la *credere Deum esse* la *credere in Deum*: „Nu-i de ajuns să credem în Hristos și în dumnezeirea Sa. Ni se cere și simțământul mai omenesc, mai puțin teologal, mai intim, mai direct și mai cald, mai apropiat de o relație de tip eu-tu (Martin Buber), de la persoană la persoană (Dumitru Stăniloae), al încrederii de fiecare clipă, în toate diversele (măruntele ori decisivele) vicisitudini ale vieții. [...] Încrederea are drept temei entități mai puțin abstracte și falnice decât credința: un anume soi de naivitate, de pornire copilăroasă a inimii, un refuz de a lua în serios hidoșeniile și asupririle lumii neînsufleteite, o încredințare totală a eului care se predă

²⁶ Idem, *Jurnalul...*, pp. 63-64.

(necon condiționat) ocrotitorului său: îngerul păzitor, Bunul Dumnezeu, Hristos cel Milostiv, Sfântul cel mai iubit, Puterii numai de el știută. Încrederea e un fir telefonic particular, o lungime de undă selectivă care leagă sufletul de obiectul nedezmînțitei, neîndoielnicei, neironice sale iubiri. [...] «Cred în Dumnezeu și am încredere în El» se cade a fi deviza completă a creștinului²⁷. Domnul nu întârzie a răspunde celui ce crede și are încredere. Veghează asupra noastră, ne sprijină, ne îmbrățișează, „ne însoțește la fiecare pas. E neobositul nostru însoțitor. Și lucrează mereu. Este, deci. E în noi, cu noi, lângă noi, preocupat de noi. Mereu la îndemâna noastră, mereu gata să ne vină, să ne sară în ajutor. Și se jertfește pe toate altarele din lume, zi de zi, ceas de ceas pentru noi. A! El nu e în nirvana. Și nici pe plajă la odihnă și răgaz. Nu s-a retras scârbit. *Il est sur le chantier, sans cesse, et Il met la main à la pâte*»²⁸.

Expunându-și *Crezul ortodox*, Părintele Nicolae schițează cu claritate și simplitate adevărurile fundamentale ale credinței creștine, credință sădită și crescută de harul dumnezeiesc și de aspirațiile sufletului omenesc: „*Cred în Sfânta Treime. Cred într-Unul Domn Iisus Hristos, Care neschimbat, din milă și iubire pentru noi, S-a întrupat spre a ne mângâia, a ne veni în ajutor și a ne da simțul demnității și nobleței. Care pentru noi oamenii S-a urcat vitejește pe cruce deoarece nu a fost numai bun, blând și smerit cu inima, ci și, mai presus de orice, curajos. Care a mers către moarte nu numai ca un miel dus la junghiere, ci și ca un leu hotărât să înfrunte chinul. [...] Care pe cei drepte îi iubește și de cei păcătoși se îndură. [...] Care nu uită că a fost și El om pe pământ. [...] Cred în Dubul Sfânt, care suflă unde și când vrea, spre scandalul și zăpăceala fariseilor, angeliștilor și habotnicilor, Care, ca și Tatăl și Fiul, vrea altceva decât numai forme, filosofie, dovezi istorice și scriptoare. [...] Carele ne călăuzește modest și sigur, după dreapta socotință. [...] Mărturisesc un botez spre iertarea păcatelor și dezrobirea de sub jugul prejudecăților, micimilor și meschinăriei, spre adoptarea unor reacții creștinești în iureșul vieții de toate zilele, faptelor și evenimentelor ei. [...] Cred în Biserică și Sfintele Taine. [...] Mă rog fierbinte să fiu cucerit de Domnul Hristos și slobozit din mrejele părelniciilor*

²⁷ Idem, *Dăruind...*, p. 105.

²⁸ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 87.

și de frică, să mă port bine cu semenii, să mă învrednicesc de o ținută nimerită unuia ce poate fi oricând numit prieten al Domnului și să-mi fie nu numai faptele, ci și gândurile curate și onorabile. *Cred în minuni* (ca și eroul lui Mircea Eliade în «O fotografie veche de 14 ani») și că Iisus Hristos, cu instinct de vânător, Se va milui de mine, deși mă las atât de greu răpus de nesfârșita Lui iubire. *Aștept*, mort de spaimă și plin de nădejde, *Judecata de Apoi*, știu că nu știu nimic, n-am nici o dovadă, nici un argument și nici o îndreptățire și singurul lucru pe care îl știu este că Domnul este Calea, Adevărul și Viața²⁹.

Această mărturisire aduce în prim plan specificul credinței noastre creștine, credință cu un pronunțat caracter trinitar, care nu se conformează în nici un caz cu monismul deist sau cibernetic, ci este „o caldă credință rațională în jertfa lui Hristos”³⁰. Unicitatea, actualitatea și noutatea credinței creștine sunt urmările tainice ale Întrupării Fiului lui Dumnezeu, cea de-a doua Persoană a Sfintei Treimi, Care s-a făcut om, s-a înomenit, constituind „cea mai mare noutate dintre toate noutățile, singurul nou sub soare”³¹, după formulările dogmatice ale Sfântului Ioan Damaschin, și Care, prin Duhul Sfânt, a făcut posibilă întemeierea Bisericii și a Sfintelor ei Taine, făuritoare de nenumărate minuni ale transformării și schimbării sufletelor omenești în drumul lor către Noul Ierusalim: „Creștinismul nu e numai o religie care se închină unui Făuritor, ci și crede nebușește într-un Mântuitor, Care pe Sine S-a dăruit din dragoste lumii”³².

Dacă ar trebui să descriem în doar câteva cuvinte credința iubitorului de Dumnezeu Nicolae, atunci cele mai potrivite ar fi cu certitudine cele surprinse într-unul dintre dialogurile personajelor marelui scriitor creștin rus F.M. Dostoievski: „Dacă ți s-ar demonstra matematic că adevărul este în afara lui Hristos, ai prefera totuși să rămâi cu Hristos, decât cu adevărul”³³.

Răspunsul tatălui copilului lunatic, vindecat de Mântuitorul Iisus Hristos, devenit emblematic pentru textele steinhardtene, „Cred,

²⁹ Idem, *Dăruind...*, p. 137.

³⁰ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 40.

³¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, traducere de Pr. D. Fecioru, Editura Scripta, București, 1993, p. 96.

³² Nicolae Steinhardt, *Jurnalul...*, p. 162.

³³ F.M. Dostoievski, *Demonii*, traducere de Nicolae Gane, Polirom, Iași, 2003, p. 312.

Doamne! Ajută necredinței mele!” (Mc. 9, 24), reprezintă „temeiul credinței creștine și explicația paradoxal-dialectică a misterului acestuia cel mai tulburător dintre toate – actul de credință. Cum de poate crede tatăl, de vreme ce se recunoaște necredincios? Nu sunt cuvintele „Ajută necredinței mele!” dovada irecuzabilă a relei credințe? Nu, tatăl (omul, adică) poate ajunge la credință pentru că: 1) Îl cheamă pe Domnul în ajutor, 2) strigând, 3) cu lacrimi. În felul acesta, punctul critic al necredinței e depășit și necredința se preface, zguduitor, în credință”³⁴.

Cel pentru care creștinătatea s-a confundat cu o dublă poveste de dragoste, față de biserica creștină și față de neamul românesc, a evocat cu bucurie, ori de câte ori a avut ocazia, nuvela lui Mircea Eliade, *O fotografie veche de 14 ani*, uluitoare poveste de credință a unui țaran român autentic, pe numele său Dumitru, în persoana căruia s-a concentrat, parcă, credința întregului popor din care făcea parte și pe care îl reprezenta cu demnitate. *O fotografie veche de 14 ani* sau *Mărturisirea Ortodoxă*, Chicago 1959, „mărturisire, desigur, nu dogmatică, sistematică și completă, însă autentic ontologică, reflectând în chip desăvârșit fondul psihic, sensibilitatea mistică, câmpul ideativ și cuantele programatice ale unui popor legat în majoritate de creștinism și ortodoxie, devenite pentru el adevărate reflexe ale minții și simțirii”³⁵, se dovedește a fi cu nimic mai prejos, prin tărie și limpezime, decât *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă, de la Iași, din 1642. Soția tânărului Dumitru, stabilit în Statele Unite ale Americii, Tecla, grav bolnavă de astm, este tămăduită în mod miraculos, de la distanță și numai prin cuvânt, dispunând doar de o fotografie veche de 14 ani, de un pastor canadian, pe numele său de scenă Martin, în a cărui biserică eroul povestirii ajunge din întâmplare, încurcând anumite date calendaristice. După patru ani de la vindecarea miraculoasă, Dumitru, entuziasmat, revine la Chicago, dorind să-și manifeste recunoștința și să-i mulțumească pastorului, dar, surpriză: acesta este de negăsit. Dumitru este informat că Martin, pe numele său real Dugay, era un înșelător și un fals taumaturg, care a fost la închisoare doi ani, iar acum lucrează într-un bar de noapte, ca ospătar. Totuși, la aflarea veștilor senzaționale,

³⁴ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 145.

³⁵ *Ibidem*, p. 136.

Dumitru nu se tulbură mai deloc. El știe doar atât: că Dumnezeu, Care lucrează prin har, în Care crede și are încredere deplină, i-a vindecat soția, prin omul Său, pastorul Martin. Dumitru îl găsește pe Dugay la locul de muncă, în barul de noapte, și îi mulțumește bucuros pentru vindecarea Teclei. Dugay recunoaște că a fost un amăgitor și încearcă să-i demonstreze lui Dumitru, într-un stil nietzschean, că Dumnezeu a murit, S-a retras din lume, a dispărut, devenind inaccesibil oamenilor, și că, în fond, nu există minuni, iar totul se datorează simplei autosugestii. Dugay, revoltat, nu mai dorește să vorbească despre trecut și îi cere lui Dumitru să plece. La „ploaia” de argumente raționaliste și filozofice, specifice doctrinilor școlii teologice a morții lui Dumnezeu, și la lipsa de ospitalitate, Dumitru „reacționează în stil sfătos-istet, în cea mai dulce românească, vrednică de un Creangă de zile mari. Exclamă: „Să vă dea Dumnezeu noroc, doctore Martin” (a se observa că băiatul nu ia în serios lepădarea de istorie și se adresează fostului pușcăriaș și înșelătorului dovedit tot în mod cuviincios: îi spune „doctore”, cum ar veni în limbaj ortodox, „părinte”), „noroc și sănătate, dar degeaba încercați să mă speriați dumneavoastră cum că Dumnezeu ar trage să moară” (luați aminte la marele farmec al acestui condițional: „ar trage”). „Nu mă las nici eu așa ușor păcălit de o glumă... nu mă păcăliți cu una cu două”. [...] „Degeaba vă trudiți dumneavoastră, doctore Martin, să mă duceți în ispită”. [...] În fața pastorului apostat, tânărul român devine el apărătorul și păstrătorul credinței, întocmai cum altădată obștea creștină rămânea fidelă ortodoxiei, în vreme ce un preot sau un ierarh se lăsa prins în mrejele gnosticizmului sau arianizmului. [...] trăiește o credință simplă, dar absolută și de cea mai mare puritate. Mireanul român îi opune canadianului intoxicat de abstracțiuni și teorii rapide o vorbire care-și face de râs formulele sentențioase și vedește o nezdruccinată încredere, atât în Dumnezeu, cât și în Biserică. Dugay-Martin, în cele din urmă recunoaște că tânărul român naiv «e mai aproape de Dumnezeul adevărat decât noi toți»³⁶. Argumentele raționale și dovezile logice, fie ele cât de științifice, sofisticate sau înalte din punct de vedere omenesc, nu pot constitui suportul credinței vii în Dumnezeul creștin: „Cine ajunge la

---

³⁶ Idem, *Primejdia...*, p. 89.

credință prin argumente ori și-o pierde prin argumente, nu este sau nu a fost credincios”³⁷.

Credința simplă, curată și puternică a lui Dumitru, nesecat izvor de fericire cerească, este cea pe care Părintele Nicolae a căutat să o dobândească în fiecare clipă a vieții, și suntem convinși că a și făcut-o prin dragostea și harul Sfintei Treimi. Intențiile și aspirațiile sale nu au rămas ascunse. El îi mărturisea unuia dintre prietenii de suflet: „Părinte Justine! Mă preocupă din ce în ce mai mult dorința de a ajunge la credința simplă a credincioșilor de rând. Ei sunt foarte fericiți. Cred cu toată tăria în Dumnezeu, în Dumnezeul acela vechi de zile care stă pe tronul înconjurat de heruvimi și serafimi, vede tot, știe tot, ascultă și împlinește dorințele tuturor și din când în când pedepsește pe cei ce greșesc. Își fac datoria de creștini, vin cu regularitate la biserică, în duminici și sărbători, respectă posturile și rânduielile bisericii și lasă restul în grija lui Dumnezeu. Când vine ceasul de pe urmă, mor cu credința fierbinte în dreptatea lui Dumnezeu și așteaptă întâlnirea cu Hristos. Este o credință odihnitoare și plină de nădejde, iar fața lor are în acest moment un nimb, o aureolă. Aș dori să o pot avea și mă străduiesc să mă eliberez de tot ce am acumulat și nu-mi este de folos pentru acest pas ultim pe care trebuie să-l facem fiecare dintre noi”³⁸. Crezând pe cuvânt Cuvântul, Nicolae Steinhardt intră în categoria fericiților, categorie indicată de Mântuitorului Iisus Hristos în dialogul Său cu Toma Necredinciosul: „Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut!” (In 20, 29).

2.2. Curajul

Pe crestele cele mai înalte ale muntelui credinței, crește o floare aleasă, o floare rară, ce răspândește în juru-i buna mireasmă duhovnicească. Este una dintre cele mai frumoase flori ale sufletului omenească: floarea de colț a curajului. Aventura cea mai mare, dar și cea mai fericită a vieții sau cucerirea muntelui credinței, ale cărui vârfuri se întâlnesc cu cerul, presupune, mai întâi de toate, curaj. Pentru a crede, avem nevoie de curaj, iar pentru a avea curaj, avem nevoie de credință: „credința este, prin urmare, recunoscută a fi o faptă de curaj, iar curajul e declarat, aidoma credinței, o taină”³⁹. Realitatea

³⁷ Ioan Pinte, *op. cit.*, p. 151.

³⁸ Arașvir Acterian, *Amintiri despre...*, pp. 66-67.

³⁹ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 248.

Întrupării Fiului lui Dumnezeu este întărită de curajul prin care Acesta a îmbrățișat chinurile Crucii: „Hristos nu s-a urcat întâmplător pe cruce: curajul îndurării unor suferințe cumplite a fost singura cale prin care a putut arăta că S-a făcut om cu adevărat, în întregime; prin care și-a putut dovedi buna-credință”⁴⁰. De-a lungul timpului, Crucea s-a dovedit a fi „tiparul care, singurul, ne îngăduie să înțelegem taina lumii și a vieții [...] singura cheie de care dispunem”⁴¹.

În viziunea Părintelui Nicolae, creștinismul este *religia curajului*, mărturisită prin curajul fizic al martirilor, monahismul este „forma supremă a curajului”⁴², creștinul este omul „cărui Dumnezeu nu i-a dat duhul temerii (II Tim. 1, 7) și poate duce războiul nevăzut (Nicodim Aghioritul); e bun ostaș al lui Hristos Iisus (II Tim. 2, 3) încins cu adevărul, îmbrăcat cu platoșa dreptății, coiful mântuirii, sabia Duhului”⁴³.

Jertfa de pe Cruce a Domnului a fost reluată și continuată de numărul mare al sfinților martiri, peste ale căror sfinte moaște sunt așezate astăzi altarele bisericilor noastre. Așa cum Sfinții Apostoli, „prin harul Duhului, erau, pretutindeni pe unde mergeau, cărți și legi însuflețite”⁴⁴, atrăgând la credință popoarele lumii, prin limba lor vorbind Însuși Dumnezeu cu toți cei ce se apropiau de ei, tot așa și sfinții martiri erau suflete îndumnezeite, care aduceau la credință popoarele lumii prin mărturisirea exemplară, cu propria viață, a adevărului și iubirii dumnezeiești.

Pentru monahul de la Rohia, curajul este „sarea pământului”⁴⁵, însușire creștină esențială sau trăsătură fundamentală a caracterului unui creștin, care, îndată după virtuțile teologale, ocupă locul de frunte, iar „martirul înseamnă martor, dar sinonimul substantivului este erou. [...] Mucenicii au depus mărturie de fidelitate, smerenie, statornicie, putere de pătimire. Și-au mărturisit, deopotrivă, inimoșia vrednică de a celor mai bavi dintre eroii vieții profane

⁴⁰ Idem, *Jurnalul...*, p. 185.

⁴¹ *Ibidem*, p. 345.

⁴² Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 22.

⁴³ Idem, *Jurnalul...*, p. 107.

⁴⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, traducere, introducere și note de Pr. D. Fecioru, în col. *PSB*, vol. 23, EIBMBOR, București, 1994, p. 16.

⁴⁵ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, p. 154.

(militare și civile). [...] pentru militari, curajul e particularitatea specifică. [...] Împrejurările nu sunt grele decât pentru cei care se dau înapoi din fața mormintelor lor. Ei, mucenicii, nu s-au dat înapoi, ba au și mers [...] fără a fi constrânși, plini de încredere, de voieșie și de hotărâre. [...] Iată de ce aurul, vizonul, purpura și podoaba Bisericii se confundă cu sângele de pe Cruce și cu sângele martirilor. [...] De la Duhul Sfânt și din sângele acesta s-a întrupat și a dăinuit și de-a pururi va dăinui Biserica lui Hristos”⁴⁶. Elementul definitoriu pentru sfântul martir creștin rămâne credința nezdruncinată, rod al lucrării tainice și iubitoare a Duhului Sfânt în inima sa, din care se naște curajul în fața morții, întoarcerea sau schimbarea feței sale de la cele lumești către cele dumnezeiești nădăjduite, și răspunsul pozitiv la dragostea Mântuitorului Iisus Hristos față de el. Mucenicul creștin cucerește cerurile, ia Împărăția Cerurilor cu asalt, silindu-se să pună mâna pe ea prin străduință (Mt. 11, 12), stând neclintit în fața chinurilor și a morții, văzând pe Împăratul Cel Nevăzut (Evr. 11, 27), înțelegând astfel taina Vieții și a morții. El nu cunoaște frica pentru că trăiește cea mai fericită poveste de credință și iubire, iar „în iubire nu este frică, ci iubirea desăvârșită alungă frica” (I In 4, 18). El știe că partea celor fricoși, primii între cei menționați de Domnul, „este iezorul care arde cu foc și cu pucioasă” (Apoc. 21, 8), o veșnicie întunecată și nefericită, care se hrănește din golul unei iubiri neîmpărtășite, incomensurabilă și incomparabilă cu cele mai mari și mai crude chinuri ale acestei lumi trecătoare și care nu reprezintă altceva decât iadul etern, „pedeapsă a iubirii”⁴⁷, după Sfântul Isaac Sirul, în care toți cei ce nu mai pot iubi⁴⁸ sunt biciuiți de flăcările iubirii dumnezeiești.

Nicolae Steinhardt reliefează trăsăturile mai multor personalități creștine remarcabile, pilde de curaj și de mărturisire autentică a credinței, dintre care două ne rețin în mod deosebit atenția: Sfântul Arhidiacon Ștefan, primul martir creștin, și Maximilian Kolbe, preot polonez contemporan.

Sfântului Arhidiacon Ștefan, bărbat „plin de Duh Sfânt” (Fp. 7, 55), i se acordă o cinste deosebită, fiind prăznuit de Biserică în a treia

⁴⁶ Idem, *Dăruind...*, p. 248.

⁴⁷ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, EIBMBOR, București, 2003, p. 278.

⁴⁸ F.M. Dostoievski, *Frații Karamazov*, traducere de Ovidiu Constantinescu și Isabela Dumbravă, Editura Leda, București, 2004, p. 471.

zi după Nașterea Domnului. El a fost unul dintre cei șapte diaconi aleși pentru a sluji la mese, acuzat de hulă împotriva Legii, judecat de sinedriu pe baza unor mărturii mincinoase, ucis cu pietre pentru că nu s-a rușinat și nu s-a lepădat de Mântuitorul Iisus Hristos, și, asemenea Lui, s-a rugat pentru iertarea ucigașilor săi. Pentru dragostea și credința sa, Domnul I s-a revelat întru slava Sa cea fericită: „A văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus *stând* de-a dreapta lui Dumnezeu. Și a zis: Iată văd cerurile deschise și pe Fiul Omului *stând* de-a dreapta lui Dumnezeu” (Fp. 7, 56-57). Curajosul Părinte Nicolae alcătuiește o foarte interesantă exegeză a acestui text, insistând asupra conotațiilor verbului „a sta”, deosebit ca sens de „a ședea”. „A sta” înseamnă a se ține în picioare, vertical, iar „a ședea” echivalează cu „a se afla așezat pe ceva” (suport, scaun, bancă): „În icoane [...], Hristos e mereu înfățișat șezând, de-a dreapta Tatălui, pe tronul Său ceresc. Iar textele liturgice și exegetice mereu se referă la Iisus șezând în slavă, niciodată stând. Nu încapе în-doială că pentru a privi jertfa primului mucenic al Său, Domnul S-a ridicat în picioare. Și pentru care pricină? Din respect pentru Arhidiaconul Ștefan și spre a-i aduce osebită cinstitie. La acest dintâi act de jertfă, mărturisire și curaj, Domnul înțelege să asiste din ceruri într-o atitudine cinstitoare”⁴⁹.

Maximilian Kolbe, prizonier într-unul din lagărele naziste în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, este și el protagonistul unei întâmplări cutremurătoare. Model al jertfei și curajului hristic, el își sacrifică propria viață pentru semenul său, un muncitor, tată a patru copii. Evenimentul are loc după producerea unei evadări, în urma căreia ofițerii germani SS „hotărăsc decimarea deținuților. Kolbe se află alături de omul ce s-a nimerit printre cei numărați din zece în zece. I-a luat locul (pe conducătorii lagărului îi interesa numărul victimelor, nu persoana lor) – și la ce fel de moarte s-a dus? Nu la împușcare ori spânzurare, ci la părăsirea într-o mină pustie unde osândiții – decimații – urmau să moară de foame și de sete. Ba i-a determinat pe toți cei desemnați de numărătoare să meargă spre mină cântând. Eugen Ionescu: De soartă mai fericită decât a lui Kolbe nu a avut nimeni parte pe acest pământ”⁵⁰.

⁴⁹ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 258.

⁵⁰ Idem, *Primejdia...*, p. 77.

Cel ce își dăruiește viața lui Dumnezeu și semenilor, cel ce nu se teme de moarte pentru că vrea să fie cu adevărat liber, își mărturisește cu mult curaj credința, împlinind prin Duhul Sfânt cuvintele Scripturii: „Cu inima se crede spre îndreptare, iar cu gura se mărturisește spre mântuire” (Rom. 10, 10), și „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu, Care este în Ceruri. Iar de cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor și Eu mă voi lepăda de el înaintea Tatălui Meu, Care este în Ceruri” (Mt. 10, 32-33). Privit astfel, raportul nostru cu Dumnezeu se înscrie pe două coordonate, una directă și interiorizată, cealaltă indirectă și exteriorizată: „Suntem întrupați și trăim în lume. De aceea relația noastră cu Hristos nu este numai de ordin pur intim. Ea presupune legătura dintre suflet și Mântuitorul său, dar îmbracă și chipul legăturii indirecte ins – comunitate – Dumnezeu. Ne îndreptăm, ne curățim și ne înălțăm crezând cu inima; ne adevărim însă ființa și credința prin mărturisirea înaintea oamenilor”⁵¹.

Curajul, alături de credință, se învecinează cu fericirea și deschide larg fereastra inimii îndumnezeite către libertatea ontologică a Duhului. Curajul devine, alături de dragoste, „singura virtute în veci nepieritoare. Domnul ne scoate din robia păcatului și, totodată, ne eliberează din tirania fricii. Ne dăruiește cele două nestemate: libertatea și curajul. [...] Legea cea nouă – sub aspectul ei operațional – poate fi conspectată astfel: crede, iubește și nu te înfricoșa. Frica: păcat urât în ochii Domnului; curajul: virtute mult plăcută Lui și consubstanțială situației de creștin”⁵².

2.3. Libertatea

Pentru a putea iubi și a fi fericit, omul trebuie să creadă și să se încreadă în Dumnezeu, să dispună de curajul necesar mărturisirii credinței sale în orice situație și să se angajeze în lupta cu sine, cu pulsionile și pornirile sale spre păcat, înlesnite și sprijinite pe târâmul imaginației de amăgitorul și ispititorul acestei lumi, legalistul și contabilul⁵³ diavol. El trebuie să depășească, prin Hristos, în Duhul Sfânt, sistemul egocentrist și închis al diverselor păcate și patimi, care îi privează sufletul de libertate, să rupă lanțul vicios al morții

⁵¹ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 260.

⁵² *Ibidem*, p. 251.

⁵³ Idem, *Jurnalul...*, p. 128.

și să iasă din „cercul de fier al plăcerii și durerii”⁵⁴, în care a intrat prin alterarea comuniunii harice cu Izvorul Vieții: „În cele din urmă, m-am putut convinge că libertatea se cucerește numai prin omorârea păcatului și m-am trezit în stare să descifrez formula *fac ce vreau*: ea nu înseamnă că dau ascultare necondiționată viscerelor și tropismelor mele, pornirilor și instinctelor mele dobitocești, constituindu-mă prizonier al egoismului, turpitudinilor și plăgilor firii mele, ci supunându-le pe acestea voinței, rațiunii și conștiinței mele, părții bune (curățite) a eului meu, supra-eului meu. *Fac ce vreau*, credinciosul și smeritul ucenic al lui Hristos, și ce nu i-ar plăcea demonului sălășluind înăuntrul meu sau târcolind în juru-mi să fac în numele așa-zisei libertăți instinctuale, în temeiul căreia mă ispitește spre a mă îndemna să mă dau rob lui și duhurilor sale cele rele”⁵⁵.

Pentru monahul de la Rohia, creștinismul dezleagă misterul libertății și comuniunii iubitoare interpersonale. Dintru început, Domnul a prețuit și respectat libertatea umană. Omul a putut răspunde negativ la apelul iubitor și discret al lui Dumnezeu, supunându-se consecințelor devastatoare ce au urmat: „Dumnezeu a creat lumea inocentă, fără rău. Dar pe om l-a creat liber, adică liber de a crea răul. Acesta este riscul pe care și l-a asumat Dumnezeu prin actul creației [...]. Omul a trecut de la ideea de rău, de la posibilitatea răului (știut de Dumnezeu ca virtualitate), la înfăptuirea răului. (Nu înseamnă că răul a preexistat în Dumnezeu, altfel decât 0 e opus lui 1 în orice sistem binar; [...] Relația dintre rău și bine nu implică pre existența răului la Dumnezeu, altfel decât 0 e implicat în 1, negativul în pozitiv, neființa în ființă). Introducerea răului în lume ca principiu activ este un act de creație, analog actului divin. Satana îl ispitea pe Adam șoptindu-i: veți fi ca Dumnezeu. Grăind astfel, Satana nu a mințit pe de-a-ntregul: făptura, timp de o clipă, a devenit divină; a creat paralel cu divinitatea: răul. Care a contaminat lumea. Ceea ce și explică de ce singurul lucru pe care l-a dus Iisus de pe pământ la cer sunt stigmatetele”⁵⁶.

Transpunând pe hârtie latura pragmatică a libertății, criticul literar Nicolae Steinhardt proiectează înaintea cititorilor săi câteva

⁵⁴ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, în *Filocalia*, vol. 3, Editura Humanitas, București, 2004, p. 14.

⁵⁵ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 13.

⁵⁶ Idem, *Jurnalul...*, p. 191.

fragmente din opera scriitorului Ștefan Zweig: „Libertatea nu e o noțiune abstractă, constituie un regim cu legile lui, menite s-o asigure cu eficacitate împotriva numeroșilor ei dușmani. Libertatea nu e numai un ideal, e și o posibilitate, cu condiția s-o organizăm și s-o păzim”⁵⁷. A fi liber este posibil, dar este și foarte dificil, pentru că libertatea în Hristos presupune călătoria, alături de El, pe calea cea îngustă și cu multe chinuri ale vieții. Totuși, cele ce par cu neputință în ochii oamenilor devin posibile prin puterea Celui ce a biruit moartea.

În opinia lui Sören Kierkegaard, „contrariul păcatului nu este virtutea, contrariul păcatului este libertatea”⁵⁸, ceea ce înseamnă că scopul vieții creștine nu îl reprezintă virtuțile prin ele însele, ci Însăși Sursa și Ființa lor, Hristos Domnul, Care, de bunăvoie, a refuzat să prefacă pâinile în pietre și să coboare de pe Cruce, și Care este „tot una cu libertatea”⁵⁹: „În regimul libertății hristice, bucuria și dragostea covârșesc asprimea și continența, întrucât devin scopuri autonome și pierd din vedere esența. În acest sens trebuie, cred, înțelese și cuvintele Episcopului Meletie al Antiohiei către acel Sfânt Simion, care cu un lanț își ferecase piciorul de un zid: Nu cu lanțuri se leagă credinciosul de Hristos, ci cu dragoste și har. Și tot așa grăise și fericita Caterina din Siena: Nu piroanele L-au ținut pironit pe Hristos pe Cruce, ci dragostea Sa de oameni”⁶⁰. Virtuțile sunt mijloacele prin care omul, susținut întotdeauna în eforturile sale ascetice de harul Sfântului Duh, se poate împărtăși de libertatea dumnezeiască necreată. Această libertate se întemeiază pe ascultarea voinței dumnezeiești, ascultare care, la rândul ei, se fundamentează pe supunerea permanentă a voinței omenești celei dumnezeiești din Persoana Logosului Întrupat. O astfel de voință va corespunde întotdeauna unei minți curățite de păcat și luminate de energiile iubitoare ale Minții celei Mari. Pentru Sfinții Părinți, cel ce este liber cu adevărat, cel în inima căruia dorul după Binele Suprem se intensifică, nu mai are de ales între bine și rău, ci între bine și mai bine. „Numai virtuțile fac pe om fericit”⁶¹, în măsura în care ele sunt

⁵⁷ Idem, *Eu însumi...*, p. 193.

⁵⁸ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 33.

⁵⁹ Idem, *Jurnalul...*, p. 315.

⁶⁰ Idem, *Cartea...*, p. 121.

⁶¹ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2006, p. 253.

însoțite și încununuate de dragostea dumnezeiască (I Cor. 13, 2-3). Ele sunt doar *oase moarte fără Dubul Sfânt*, Dătătorul de viață și lumină, Susținătorul oricărei manifestări bune, după expresia Sfântului Simeon Noul Teolog, iar dacă noi nu ne îmbrăcăm în chip conștient cu Hristos „ca într-o mantie, să nu socotim că ne-am eliberat cu totul de bolile noastre sau patimile care ne tulbură”⁶². Numai sfântul, omul liber, autentic sau nepătimitor și fericit, înveșmântat în lumina dumnezeiască sfințitoare, poate descoperi lumii chipul libertății absolute.

Viața capătă valoare, devine bunul suprem, tocmai pentru că este însoțită de libertate, o libertate care respiră prin Iubire. Libertatea fiecăruia dintre noi se împlinește prin libertatea celor de lângă noi. Prin ceilalți ajungem către adâncul fiindului nostru sau, folosind un titlu al Părintelui Nicolae, numai *prin alții către sine*. El oferă îndrăgostiților de poezie definiția libertății, formulată de geniul eminescian: „facultatea de a dispune, după inspirațiunea propriei noastre judecăți, de puterile noastre mecanice și intelectuale. Mărginirea libertății e paguba ce i-o putem aduce altuia”⁶³. De aceea iadul, pe lângă absența iubirii, implică și absența libertății, intuită de Claudel: „Am încheiat un pact cu iadul. Acolo nu mai încap libertate, nu mai încap decât Legea, o precizie, o dreptate în același timp penală și matematică”, opusă harului peste har (In 1, 16), bunătății și milosivirii nemăsurate a Domnului, spațiului în care doi plus doi fac adeseori cinci.

Nicolae Steinhardt a învățat și a experiat pe deplin libertatea absolută și fericirea hristică într-unul dintre locurile cele mai lipsite de libertate: închisoarea vremurilor în care opresiunea comunistă atinsese cotele cele mai ridicate. Legat cu trupul, dar atât de liber cu sufletul, Părintele Nicolae afirma: „Închisoarea, văd, e locul meu de împlinire”⁶⁴. În celula fericirii a domnit atmosfera culturală, poezia a fost la loc de cinste, iar zicala populară *omul sfințește locul* a devenit aplicabilă în micile încăperi întunecoase ticsite cu deținuți. Brașovul, dealurile Muscelului, Londra, hotelul Waldorf-Astoria, piața San Marco din Veneția sunt cu mult devansate de comuniunea

⁶² Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, traducere, introducere și note de Diac. prof. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 277.

⁶³ Nicolae Steinhardt, *Ispita...*, p. 165.

⁶⁴ Idem, *Jurnalul...*, p. 189.

spirituală și culturală care s-a iscat între zidurile închisorii. Fericiți și binecuvântați sunt toți ce știu poezii în astfel de locuri. Eminescu, Coșbuc, Topârceanu, Gyr, Crainic, Verlaine, Lamartine, Baudelaire și Rilke s-au alăturat deținuților „și parcă toți se întrec în a fi gentili unul cu altul și toată lumea învață dis-de-dimineată până seara poezii, pe nerăsuflete, și se povestesc cărți serioase [...]. De pretutindeni – ca norii de munte – se iscă și se condensează în celula 34 atmosfera aceea inefabilă și fără seamăn pe care numai închisoarea o poate făuri: ceva foarte apropiat de ce va fi fost curtea ducilor de Burgundia sau a regelui Renè de Arles ori a unei *court d'amour* provençală, ceva foarte asemănător cu paradisul, ceva foarte japonez, cavaleresc [...], ceva alcătuit din curaj, dragoste de paradox, încăpățănare, sfântă nebunie și voință de a transcende cu orice preț mizerabila condiție umană”⁶⁵.

Aici, și în astfel de condiții, *este fondată Universitatea Culturală Cehulară*, unde lotul intelectualilor organizează cursuri multiple distribuite pe materii: doctorul Sergiu Al-George „predă logica indiană și gramatica lui Panini; Theodor Enescu: limba spaniolă; Iacov Noica: introducerea agriculturii mecanizate în România; Remus Niculescu: pictura lui Nicolae Grigorescu; inginerul Radu Antonescu: mâncarea pregătită la țest și bucătăria tradițională a poporului român; Emanuel Vidrașcu: spiritismul și spiritualismul; generalul Carlaon: istoria campaniilor napoleoniene; colonelul Melinescu: istoria celui de-Al Doilea Război Mondial; Al. Paleologu: arta Renașterii; doctorul C. Răileanu: celula, bază a vieții; eu, limba engleză”⁶⁶. Din fiecare lecție predată se desprinde o idee principală: morala este temelia culturii și vieții politice a societății, este izvorul, condiția și pavăza libertății⁶⁷. Pe libertatea duhovnicească se sprijină toate celelalte libertăți umane: libertatea culturală, libertatea socială, libertatea economică și, nu în ultimul rând, libertatea politică. Cultul, ca punct de plecare, din care se naște cultura, își găsește expresia în libertatea hristică. Cultura Duhului este singura care poate transfigura și schimba fața acestei lumi, îi poate da sens și o poate ridica în planul fericirii Împărăției Cerurilor. În finalul *disertației* susținute

⁶⁵ *Ibidem*, p. 33.

⁶⁶ Idem, *Primejdia...*, p. 148.

⁶⁷ Idem, *Jurnalul...*, p. 287.

la absolvirea închisorii, cu titlul *Puterea de a iubi*, o putere care a crescut uimitor de mult pe tot parcursul anilor de detenție, ni se prezintă succint concluzia dostoievskiană: „Libertatea, iată formula omului”⁶⁸.

3. Cultură și spiritualitate

Omul de litere, scriitorul, eseistul, criticul, dar și omul lui Dumnezeu, monahul de la Rohia aruncă punți solide între cultură și teologie. Punând cultura în slujba Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos, Nicolae Steinhardt descoperă contemporaneității valorile perene ale spiritualității și gândirii umane, invitând, în mod excepțional, la Cina Cuvântului pe tinerii intelectuali și pe toți cei însetați de Înțelepciune și Adevăr. Luminile Cuvântului strălucesc în cele mai neașteptate locuri și nu de puține ori produc ireversibilul metanoiei. Nume sonore, artiști și gânditori celebri au fost biruiți de Hristos: „Dostoievski, Claudel, J.K. Huysmans, Bergson, Peguy, Werfel, Papini, Chesterton”⁶⁹. Chiar și de la aceia care nu au fost întru totul cucerți de Dumnezeu, Părintele Nicolae a știut să extragă și să valorifice cu discernământ, analog Sfinților Părinți, semințele luminoase aruncate de Logos în lume, „căci tot ceea ce au grăit și au găsit filozofii și legiuitorii, au fost scoase de ei cu trudă din ceea ce au găsit contemplând doar în parte Cuvântul”⁷⁰. Sfântul Vasile cel Mare, în Omilia sa către tineri, le recomanda acestora: „Să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să aducă tot ceea ce găesc în florile peste care se așază, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere”⁷¹. Sfântul Grigorie Palama, în controversa sa cu Varlaam, recunoaște și el utilitatea studierii scrierilor și învățăturilor profane, însă „punerea pe aceeași treaptă a înțelepciunii îndumnezeitoare a Duhului cu înțelepciunea din științe n-o mai admite”⁷²,

⁶⁸ Idem, *Ispita...*, p. 46.

⁶⁹ Idem, *Dăruind...*, p. 118.

⁷⁰ Sf. Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia a doua în favoarea creștinilor*, traducere, introducere și note de Pr. prof. T. Bodogae, Pr. prof. Olimp Căciulă, Pr. prof. D. Fecioru, în col. *PSB*, vol. 2, EIBMBOR, București, 1980, p. 84.

⁷¹ Sf. Vasile cel Mare, *Omilia a XXII-a către tineri*, traducere, introducere și note de Pr. D. Fecioru, în col. *PSB*, vol. 17, EIBMBOR, București, 1986, pp. 569-570.

⁷² Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, EIBMBOR, București, 2006, pp. 36-37.

întrucât științele nu sunt necesare pentru mântuire, așa cum nici propovăduirea Evangheliei, după cum ne asigură Sfântul Apostol Pavel, nu stă în măiestria cuvintelor, nici în înțelepciunea lumească, ci în „înțelepciunea cea de taină a lui Dumnezeu” (I Cor. 2, 7). Părintele Nicolae atrage atenția asupra îndoiturii efect al cărților, de antidot și de otravă, indicând faptul că le putem deschide „larg porțile, mereu curioși, mereu ospitalieri, nu însă fără trezvie”⁷³. El apelează și la episodul Nicodim, care „este probabil dovada cea mai bună a imposibilității culturii și inteligenței de a construi singure calea către Hristos. Cultura, inteligența ori știința nu-s piedici, dar nici elemente ajutătoare. În cazul în speță, atâta chiar dovedește: că mintea și învățătura pot să nu stea în calea credinței. (Odată ajuns omul la credință, cunoașterea și ascuțimea îi vor fi însă de folos, vor amplifica, adânci și ageri credința)”⁷⁴. Făcându-se prin Hristos tuturor toate, Părinții Bisericii și-au împrăștiat, cu dreaptă socotință, cunoștințele culturale, limbajul sau forma comunicării și termenii specifici epocilor în care au trăit, termeni cărora uneori le-au conferit înțelesuri proprii și originale, dorind să atragă în corabia mântuirii atât pe cei simpli cât și pe cei învățați în ale Duhului: „Iar aceasta s-a zis ca să nu-și închipuie cineva că din mândrie au scris unii înalt, iar alții din lipsă de învățatură au scris simplu. Ci înțelegerea tuturor este una și e dăruită de același Duh Sfânt. Iar scopul lor era să folosească pe toți. Pentru că, dacă ar fi scris toți simplu, nici unul dintre cei învățați nu s-ar fi folosit vreodată. Căci ar fi socotit acestea ca nimic, pentru simplitatea cuvântului. Dar, iarăși, nu s-ar fi folosit nimeni dintre cei mai simpli, dacă ar fi scris toți înalt, pentru că n-ar fi prins înțelesul celor spuse”⁷⁵.

Bucuria culturii, a contactului permanent cu misterele⁷⁶, după Mircea Eliade, sau entuziasmul descoperirii lucrării Cuvântului printre cuvintele capodoperelor universale ale umanității și transmiterea către ceilalți a acestor impulsuri fericite reprezintă o altă Mână salvatoare a Duhului, întinsă omului zilelor noastre prin personalitatea monahului de la Rohia. Succesor în modernitate al Sfântului Apostol

⁷³ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, p. 260.

⁷⁴ Idem, *Dăruind...*, p. 48.

⁷⁵ Sf. Petru Damaschin, *Douăzeci și patru de cuvinte scurte (sinoptice) și pline de toată cunoștința dubovnicească*, traducere, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, în *Filocalia*, vol. 5, Editura Humanitas, București, 2005, pp. 227-228.

⁷⁶ Zaharia Sângeorzan, *op. cit.*, p. 11.

Pavel, cel care nu s-a sfiit să vorbească în Areopag despre Dumnezeu necunoscut atenienilor, „căci în El, trăim și ne mișcăm și suntem, precum au zis și unii dintre poeții voștri: căci ai lui neam suntem” (Fp. 17, 28), Nicolae Steinhardt a fost și un mare iubitor de poezie. Aceasta se datorează poate și faptului că mulți dintre Sfinții Părinți au fost și poeți. Ei au compus innuri inegalabile, inspirate și insuflăte de Duhul Sfânt, uriașe comori duhovnicești, unele dintre ele ascunse încă între copertile cărților de cult ale Bisericii noastre: „Duhul Triodului, această carte din păcate prea puțin știută și cercetată – cum spunea Constantin Noica, își arată roadele și în poezia poezilor mireni și... moderni. Hölderlin a scris innuri, Ioan Alexandru innuri, Mircea Ciobanu a alcătuit innuri, ceilalți: Claudel, Rilke, Osip Mandelștam, Voiculescu, Daniil Sandu Tudor, Daniel Turcea s-au învrednicit din plin de aprecierea Sfântului Apostol Pavel”⁷⁷. Versurile eminesciene, dar și cele ale lui Coșbuc, poetul cult, pasionat și fecund, căruia însă „i-au lipsit geniul lui Eminescu, multilateralitatea lui Alecsandri, marea morgă a lui Macedonski, dramaticele obsesii ale lui Bacovia, filonul filozofic al lui Blaga”⁷⁸, constituie adevărați germeni ai părtășiei, care „în mintea și duhul cititorului român se prefac, nimeresc în alt registru decât cel ideativ-cognitiv, devin ceva nevăzut de alți ochi decât cei cugetători ai inimii: pricină de stări de sărbătoare și euforie”⁷⁹. Poezia ne propulsează în vecinătatea Tainei lumii și, totodată, ne comunică din bogăția de sensuri a acesteia. În formă pură, ea este rugăciune, scut, adăpost, leac și armă⁸⁰, dar și „respirația lui Dumnezeu pe pământ”⁸¹, inimă crucificată de Cuvânt⁸², „liturghie a umilinței ajunsă metaforă”⁸³. *Poesisul*⁸⁴, așa cum l-a denumit Părintele Nicolae, circumscrie „spațiul” de legătură dintre sacru și profan, spațiu enigmatic al poetului, succesul fervent al preotului în apropierea față de Dumnezeu. Omul, în virtutea preoției sale universale, își îndeplinește misiunea pentru

⁷⁷ Ioan Pinte, *Jurnal discontinuu...*, p. 20.

⁷⁸ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, p. 199.

⁷⁹ Idem, *Ispita...*, p. 39.

⁸⁰ Zaharia Sângeorzan, *op. cit.*, p. 169.

⁸¹ *Ibidem*, p. 71.

⁸² *Ibidem*, p. 136.

⁸³ *Ibidem*, p. 61.

⁸⁴ Nicolae Steinhardt, *Ispita...*, p. 39.

care a fost creat prin înduhovnicirea și poetizarea cosmosului: „Există o bucurie în cultură, un soi de copilărească mândrie, care nu ține numai de joacă, ci și de satisfacția de a participa la splendorile și tainele cosmosului și în zonele sale interzise. Asupra acestui punct cred că există o perfectă concordanță între Blaga și ceea ce Teilhard de Chardin numea punctual Omega și menirea cosmică a ființei umane și a noosferei: adică înduhovnicirea cosmosului”⁸⁵.

Intrând în domeniul științei, care confirmă incertitudinea pentru că „axiomele nu se pot demonstra, simultaneitatea nu există, demonul lui Maxwell e o fantezie, principiul al doilea al termodinamicii e ineluctabil, energia se degradează, [...] limbajul nu e un mijloc sigur de comunicare, [...] mecanica lui Newton (singura inteligibilă rațiunii și apriorismelor noastre) se aplică doar unui domeniu limitat, [...] viteza luminii pare a nu fi o barieră de netrecut, dincolo de capacitatea noastră de percepere mișună unde, câmpuri, radiații, pretutindeni numai taine, cenzuri transcendente, porți kafkiene”⁸⁶, Nicolae Steinhardt meditează asupra faptului că omul, pe lângă uluitoarea conștiință a conștiinței de sine, are și conștiința raționalității și sensurilor cosmosului negânditor în care se desfășoară un cosmos binar și nu dual, de vreme ce „creația presupune increatul, unu pe zero, a fi pe a nu fi. Adevărul acesta elementar stă la baza uluitoarelor computere”⁸⁷. După Fred Hoyle, autor de ipotetic sistem cosmic, ca și Einstein, Lemaitre sau Eddington, probabilitatea ivirii întâmplătoare a conștiinței umane „se exprimă prin cifra 10 ridicată la puterea 40.000 (ceea ce, întru realizarea unei imagini mai clare, este egal la o partidă de table cu cincizeci de mii de căderi succesive ale zarurilor, perfect nemăsluite și netocite, pe poziția șase-șase). Improbabilitatea aceea cu totul improbabilă este prin urmare plauzibil să fie considerată infinit puțin probabilă, adică strict teoretică și cu desăvârșire imposibilă în concret”⁸⁸. Pasionat de fizica recentă, care demonstrează din ce în ce mai mult că paradoxul se află la baza științei, precum „întreg creștinismul și întreaga învățătură a lui Hristos sunt strict paradoxale”⁸⁹, vorbind „cu

⁸⁵ Idem, *Primejdia...*, p. 29.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 164.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 167.

⁸⁸ Idem, *Drumul către isibie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 151-152.

⁸⁹ Zaharia Sângeorzan, *op. cit.*, p. 127.

dezinvoltură despre cuante, quarci, neutrino și determinanți nerezolvați”⁹⁰, Părintele prezintă celor interesați noul statut, de dublă natură, al luminii, sub formă de particule și de unde, descoperire care ne plasează într-un univers structurat atât material, cât și spiritual, pasibil de sfințire și îndumnezeire prin lucrarea Duhului Sfânt. El vede în reprezentarea astrofizică și eshatologică a cosmosului dominat de legile afinității și atracției, sau ale iubirii, în limbaj teologic, reprezentare propusă de cercetătorul român Ștefan Lupașcu, în care universul este inundat de un „singur soi de particule și anume fotoni, corpusculele fără masă și purtătorii luminii [...], o imensitate nefinită de lumină”⁹¹, icoana Împărăției lui Dumnezeu, a lumii celei noi, transfigurate total de lumina atotbiruitoare și atotcuprinzătoare a Mântuitorului Iisus Hristos: „Cu adevărat, Ștefan Lupașcu gândește cosmosul în faza ultimă ca pe manifestarea definitivă a lui Hristos, lumina lumii. La început a fost Cuvântul («Cuvântul era lumina cea adevărată»), iar la sfârșit tot ea va fi, lumina hristică, lumina taborică, lumina răspândită pe tot întinsul creației. Văd în ipoteza savantului român o dovadă a faptului că știința, filozofia și teologia sunt cu mult mai puțin străine una de alta decât se gândește și se afirmă în general. Hristos, începutul și sfârșitul, Alpha și Omega, neasfințita lumină a lumii!”⁹².

În timp ce la nivelurile superioare știința emite ipoteze⁹³, deoarece nu există dovezi absolute, literatura și arta oferă certitudini. Citirea și recitirea *Filocaliei*, a *Patericului*, a *Cazaniei* lui Varlaam, a *Noului Testament* al lui Ștefan, a *Bibliei* fraților Greceanu, a *Psaltilirii în versuri* a lui Dosoftei, a *Vecchiului Testament* tradus de Nicolae Milescu Spătarul, a *Vieților sfinților* Varlaam și Ioasaf, talmăcite de Udriște Năsturel, a *Noului Testament* de la Bălgrad, a versurilor filozofico-creștinești ale lui Miron Costin⁹⁴ și a mai tuturor scrierilor clasice, procură monahului de la Rohia, pe lângă dovezile simbiozei, credință, cultură, neîncetat entuziasm și delectare: „Lectura e un soi de realimentare cu combustibil, de refacere a potențialului

⁹⁰ Araqvir Aterian, *op. cit.*, p. 37.

⁹¹ Nicolae Steinhardt, *Dăruind...*, p. 57.

⁹² *Ibidem*, p. 58.

⁹³ Stephen W. Hawking, *Scurtă istorie a timpului*, traducere de Michaela Ciordaru, Editura Humanitas, București, 2004, p. 23.

⁹⁴ Nicolae Steinhardt, *Ispita...*, p. 191.

energetic propriu repus în legătură directă, cu ceva nenumit, ceva analog acelor uriașe cantități de hidrogen, despre care astrofizicianul Fred Hoyle spune că apar nu se știe unde în cosmos⁹⁵. Mai concret, așa ceva se întâmplă după răsfoirea primelor pagini din Bernanos, când „nu mai stă în fața cititorului o carte, ci însuși cerul: suflă duhul, domnește euforia, vorbește ființa creată de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa; vorbește, pentru că – după spusa Psalmistului și Apostolului – a crezut: «Crezut-am, pentru aceea am grăit»⁹⁶. Lumea lui Caragiale și, mai cu seamă, a *Scrisorii pierdute*, al cărei secret îl reprezintă nostalgia paradisului „este mai aproape de euforie și isihie, mai, ca să mă exprim în continuare științific, perihelică față de paradis”⁹⁷. Finalul operei își înfățișează personajele libere, neînfricate și fericite: „Au ieșit de sub blestemul Legii și zburdă de fericire paradisiacă sub noul semn al milei”⁹⁸, reflectând acea frumusețe dostoevskiană care va salva lumea, sinonimă cu „făgăduința fericirii”⁹⁹ lui Baudelaire. Frumusețea sufletului se îmbogățește din iubirea aproapelui, postulat ilustrat cu delicatețe literară de Léon Daudet prin chipul doctorului Potain, care, în timpul unei vizite medicale, este pus în fața morții dramatice, survenite în urma unei hemoragii de moment, a unuia dintre pacienții săi, operat toracic: „Sângele a țâșnit pe gură și pe nas și, totodată, a inundat bandajele de pe coșul pieptului. Îngrozit, bolnavul s-a ridicat în picioare. Potain a recunoscut că nu se mai poate face nimic – nimic din punct de vedere medical, nu însă din punct de vedere omenesc. L-a cuprins în brațe pe nenorocitul în ai cărui ochi se citea spaima morții și l-a ținut așa strâns îmbrățișat, până ce i-a fost limpede că insul nu mai respiră. [...] Potain s-a ținut neclintit, impecabil de albul său halat acoperindu-se din ce în ce mai mult de sânge și puroi. Neclintit până în ultima clipă. Ca un părinte, ca un fiu, ca o iubită, ca un duh ocrotitor. Medicina le este recunoscătoare, pe bune, unor Pasteur, Koch, Ehrlich, Fleming, Babeș, Barnard, Morton, Smmelweis. Faptă medicală mai frumoasă decât aceasta amintită de Léon Daudet nu cred să fi avut loc vreodată”¹⁰⁰. Încântătoarea fructificare

⁹⁵ Idem, *Primejdia...*, p. 259.

⁹⁶ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 118.

⁹⁷ Idem, *Cartea...*, p. 26.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 71.

⁹⁹ Zaharia Sângeorzan, *op. cit.*, p. 18.

¹⁰⁰ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, pp. 155-156.

literară și harismatică, de care s-a bucurat Nicolae Steinhardt, promotoare a valorilor creștine fundamentale, a fost presimțită de Alexandru Paleologu: „Cei mai mulți dintre autorii despre care a scris nu se mai citesc, dar ce a scris el despre ei se citește”¹⁰¹. Ea nu se oprește însă aici. În vecinătatea literaturii, arta și opera de artă nu pot fi concepute fără valoarea morală și estetică, ipostaze ale aceleași realități întocmai „ca cele trei fețe sau persoane ale Sfintei Treimi”¹⁰². Dragostea dumnezeiască sau temeiul existenței și Binele Suprem potențiază în sfera artei valențele verbului „a crea”. Raportată la dimensiunea Absolutului, arta, spune Nichifor Crainic, este „superbul simulacru al veșniciei”¹⁰³ și „nepoata lui Dumnezeu (omul e fiul lui Dumnezeu și e tatăl artei) și nostalgia paradisului”¹⁰⁴, iar scopul ei este „revelația în forme sensibile a tainelor de sus”¹⁰⁵. Artistul, ca și poetul, prin aplecarea sa călduroasă către comunicare și compasiune, a cărei consecință firească este opera sa, se ridică deasupra superficialului vieții, fiind „vrednic de tot respectul, pentru că el e mereu stăpânit de nevoia realizării, pentru că e – de bunăvoie – supus operei; e în serviciu; el nu-și pierde vremea și viața, el nu dispare în morocănos, penumbră și neconsistent, în vag, vâscos, mărunțiș, el permanent e legat (ombilical) de făurirea unei opere – a cărei valoare poate, firește, fi mai mare ori mai mică, ori poate fi chiar nulă, dar îl menține la suprafață, îi dă un rost, îi garantează o demnitate, o ținută, nu-l trece în rândul frunzelor purtate în vânt, al pionilor permutați de colo-colo pe eșichierul cotidianului de valurile anodinelui celui mai static [...]. Opera artistului e – în orice caz și independent de sortii ei de a se impune posterității – o pârghie și o prăjină de salvare, e un sprijin, o insignă, o căftănire, un titlu de noblețe, o distincție, o demascare. Viața trebuie poate trăită și ea *artistic*, făurită, lucrată, nu viețuită numai existențial”¹⁰⁶. Nu încapă îndoială că taina ei transcende nivelul biologicului, iar cel mai artistic mod posibil de a o trăi este creștinismul, religie a iubirii și fericirii veșnice, operă desăvârșită a singurei arte creștine: „arta de a purta Crucea”¹⁰⁷.

¹⁰¹ Arașvir Acterian, *op. cit.*, p. 37.

¹⁰² Zaharia Sângeorzan, *op. cit.*, p. 20.

¹⁰³ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, p. 231.

¹⁰⁴ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 219.

¹⁰⁵ Idem, *Primejdia...*, p. 231.

¹⁰⁶ Idem, *Eseu romanțat asupra neizbânzii*, Editura Timpul, Iași, 2003, pp. 85-86.

¹⁰⁷ Idem, *Dumnezeu în care spui că nu crezi...*, p. 55.

Concluzii

Un creștin de excepție, un călugăr înainte de călugărie, încă de la primirea Tainei Sfântului Botez, chip paterical și filocalic contemporan, Nicolae Steinhardt a realizat întru sine condiția bătrânului frumos și îmbunătățit, de a cărui existență s-au bucurat și continuă să se bucure semenii săi, așa „cum se bucură de o floare, cum se bucură de o apă limpede, cum se bucură de un peisaj frumos, de un răsărit de soare, de un apus de soare”¹⁰⁸. Întrebat ce părere are despre cei care spun că s-a călugărit din interes, monahul de la Rohia a replicat: „Le răspund pe șleau: au dreptate, de trei ori le dau dreptate, din interes, din cel mai mare interes, absolut din interes: doresc din inimă și cuget să mă mântuiesc. Țsta mi-e scopul! Țsta mi-e interesul!”¹⁰⁹.

De-a lungul încercatei sale vieți, Părintele Nicolae a arătat că nu este cu putință ca cineva să pornească pe drumul Crucii, al calvarului și al suferinței, ca mai apoi, la capătul drumului, să se bucure de experiența sa fără a-L fi descoperit pe cale pe Dumnezeu Cel viu și Iubitor de oameni, Gazda mântuirii și fericirii veșnice. Restabilirea legăturii și comuniunii personale cu Lumina Cea Adevărată s-a făcut și în cazul Părintelui prin asumarea îndrăzneată a învățăturilor și noului mod de viață creștin – *the new way of life* – fapt care a presupus *credința* statornică, soluție a depășirii relativității interioare a sistemului aparent închis al lumii create (imagine propusă de renumiții fizicieni Michelson și Morley, punct de plecare al teoriilor lui Einstein)¹¹⁰, *curajul* „nebunesc” în fața provocărilor potrivnicului neadormit, care prin totalitarism și dictatură încerca să-și recruteze din ce în ce mai mulți adepți și *un alt fel de libertate*, născută mai mult din drepturile lui Dumnezeu și mai puțin din cele ale omului, care ia în serios convingerea Sfântului Apostol Pavel că toate ne stau în putere, însă nu toate ne sunt de folos (I Cor. 6, 12).

Încredințat definitiv că realitatea este cum nu se poate mai serioasă, pentru că, răstignit fiind, „Hristos nu le-a făcut semn cu

¹⁰⁸ Arhim. Teofil Părăian, *Veniți de luați bucurie! O sinteză a gândirii Părintelui Teofil, în 750 de capete*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2001, p. 33.

¹⁰⁹ Ioan Pinteș, *Jurnal discontinuu...*, pp. 240-241.

¹¹⁰ Nicolae Steinhardt, *Primejdia...*, p. 158.

ochiul ucenicilor săi”¹¹¹, Părintele Nicolae a luat asupra sa și crucea cuvintelor scrise, a zugrăvit chipuri fericite și s-a aplecat cu dragoste asupra valorilor spiritualității creștine cuprinse în operele lor. Aportul său la cultura creștină universală este substanțial, extrem de benefic și binevenit într-o lume a consumului excesiv și exclusiv, care, odată cu scurgerea timpului, a uitat parcă să privească cu bucurie spre frumusețea înconjurătoare, transformând cu agresivitate și repeziciune tot ceea ce întâlnește în obiect al plăcerilor nefirești. Nicolae Steinhardt și-a însușit „soiul” cel nou de cunoaștere pe băncile închisorii comuniste, deopotrivă „academie și altar”¹¹².

Suntem asigurați că Mântuitorul Iisus Hristos nu a încetat și nu încetează să stea la masa veseliei, a *comeseniei frățești* și a ospățului fericirii cerești împreună cu voiosul monah de la Rohia, de la care a auzit și aude neconținut laude de bucurie și de mulțumire.

---

¹¹¹ Idem, *Jurnalul...*, p. 57.

¹¹² Adrian Mureșan, *op. cit.*, p. 117.